

THEOLOGIA PRACTICA

Horsai Ede*

Debrecen

A Tórától Jézusig.

Az őskeresztyén gyülekezet és a nevelés

Bevezetés

Menjetek el és tegyetek tanítványokká minden népeket – hangzik Krisztus missziói parancsa, és az egyház azóta is küzd ezzel a paranccsal. Nem céljában, hanem módjában. Hogyan is végezze el ezt a feladatot? Ma már külön tudományág, a valláspedagógia foglalkozik ezzel, a tapasztalat viszont az, hogy a tudomány nem ad megoldást, csupán segítséget nyújthat.

Napjainkra figyelmeztető lett *Ted Ward* megjegyzése: „a ’keresztyén tanításra’ a fogalom egyik fele sem igaz”.¹ Ugyanis az ún. „keresztyén tanítás” számos formája nem igazán keresztyén és nem igazából oktató/nevelő jellegű. Ezért sok szülő hatástalannak, s ezzel együtt jelentéktelennek ítéli, és sorra írhatja ki gyermekeit a hitoktatás még meglévő formáiból.

De mit is mond a Szentírás a tanításról? Menjünk vissza a gyökerekhez és vizsgáljuk meg a keresztyén nevelés kezdeteit. Voltak-e a tanításnak intézményes formái az első keresztyének idején? Mit örököltek? Mire támaszkodtak? Mi a mindenkori tanítványok feladata? Mítől más Jézus tanítása? Azaz: visszamenni a gyökerekhez? Megújulásra van szükség a valláspedagógiában is? Igen, mint mindig. Az egyház életének ugyanis nincs olyan területe, ahol ne lenne szüntelenül érvényes a *semper reformari debet* elve.

A pedagógia már régóta tudja: tanítani mindenkit csak a maga nyelvén lehet igazán. Tudták ezt már az ókori görögök és a rabbik is, nem Comenius és nem is a reformpedagógia fedezte fel. De ezt tanulhattuk meg a Tanítók Tanítójától is, a Mestertől, akinek élete is bizonyosság erre. Ha nem értik, amit mondani akarunk, ha nem tudjuk elmondani érthetően azt, amit hiszünk, ha nem keressük meg a választ a mai kérdésekre, hogyan tehetünk eleget a missziói parancsnak? A valláspedagógiára is igaz, amit Ravasz László homiletikai alapelveknek tekint: *Az igehirdetés nem az, amit a lelképásztor mond, hanem amit a templompadokban ülő gyülekezet ért.*

---

* Horsai Ede (Vásárosnamény, 1964. január 2.) református lelkészi család sarja. Gimnáziumi tanulmányait a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában végezte 1978 és 1982 között, ugyancsak Debrecenben végezte a Teológiai Akadémiát. 1988-tól segédlelkész volt a debreceni Nagytemplomban, majd két évig a németországi Bielefeld Bethel teológiai főiskolán tanult posztgraduális ösztöndíjjal. Ez után gyülekezeti lelkészként szolgált, majd a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumának vallásánára lett (1991–1992). Pedagógiai oklevelet a Debreceni Egyetemen szerzett (1998–2001), a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen pedig vallásánári diplomát. Jelenleg középiskolai vallásánárként és egyetemi adjunktusként tevékenykedik Debrecenben.

¹ Idézi Perry G. Downs: *Tanítás a lelki fejlődés érdekében. Bevezetés a keresztyén oktatástudományba.* Keresztyén Alapítvány, Budapest 1998, 23.

Mindenekelőtt meg kell jegyeznünk: mindazt, amit tanítani kell és lehet, csak Isten Szentlelke teheti igazzá. Ő formálja életünket olyanná, amilyenné akarja. De azt is tudomásul kell vennünk, neki úgy tetszett, hogy embereket használjon fel országa építésében. Ezért nagyon fontos, hogy a bibliai szemléletű tanítást és az első századok tapasztalatát megismerjük.

Az alapok

Az első keresztyének olyan zsidók voltak, akik abban különböztek honfitársaiktól, hogy a Názáreti Jézusban felismerték a régóta várt Messiást. Chadwick így kezdi a korai egyházat bemutató könyvét:²

„Természetesnek tartották, hogy a Messiás eljövetele – a jövődölések beteljesedéseként – Isten korábbi kinyilatkoztatásának folytatása, és nem jelenti a végét sem az Ábrahámval kötött szövetségnek, sem a törvénynek, amit Mózes kapott a Sínai-hegyen. Ha történt valami új, azt ugyanaz az Isten tette, aki a világ teremtője, a történelem ura, Ábrahám, Izsák és a tizenkét páttriárka Istene. Népeinek mondott új igéjének összhangban kell állnia azzal, amit egykor a próféták által szólt.”

Ebből is látható, hogy az őskeresztyén gyülekezet élete, tanítása, gyakorlata nem érthető és értelmezhető az ószövetségi gyökerek nélkül. Az őskeresztyén gyülekezet első generációja ugyanis mindenben folytatta a zsidó nevelési szokásokat. Az ókor összes népét figyelembe véve Izrael népe sajátos helyzetet mondhatott magának. Az Ószövetségben a nép áll előtérben, az egyén mindig mint a nép tagja jelenik meg. *Még hozzá nem egy nép tagjaként, hanem mint az Isten népének tagja.* Isten választotta ki őket, Ő tette a népet tulajdonává. Ő a királya, gondviselője és nevelője.³ Ő vezette, etette, ruházta és őrizte népét a pusztában, sőt fenytette, mint Atya az ő fiát (5Móz 8,2–5). Ő tanította meg arra, amire szüksége volt, és vezette azon az úton, amelyen járnia kellett (Ézs 48,17).

Ebből következik, hogy a nevelés tartalmát a *törvény és a történelem alakítja*. Az Ószövetség könyvei ezzel kezdődnek, és csak utána találjuk a tanítói, prófétai iratokat. *Verba et gesta Dei* – Isten igéi és tettei alkotják az alapját mindannak, ami Izraelben történik, és ezért ezek képezik a vallás szívét, az élet törvényét, a gondolkodás tárgyát, az inspiráció és a költészet kiinduló pontját.⁴ Mindezeket nemzedékről nemzedékre át kell adni (Ézs 10,2; 12,26; 13,14; 5Móz 4,9–10; 6,7–10; 11,18–19; 32,46; Józ 4,6; Zsolt 78,1–8). De nemcsak a papoknak és a prófétáknak kell ezeket tanítani, hanem minden családfőnek kötelessége továbbadni a legfontosabb ismeretet: Isten tetteit.

A bibliai ősatyák maguk tanították gyermekeiket a szent hagyományokra. Élőszóval adták át a Törvényt, s hangosan mondatták, gyakoroltatták a családban.⁵ Már az Ószövetségben (5Móz 6,4–9) találunk utalást arra, hogy a felnövekvő nemzedéket, a gyermekeket és az ifjúságot nevelni kell, mert küldetésük része, hogy „Isten igéjében gyakorolják fiaikat.” (5Móz 4,9; 6,7) Mégpedig úgy kell ezt tenni, hogy a tanítás állandóvá váljék életükben (Péld 22,6). Az oktatás célja az volt, hogy Izraelt megtanítsa engedelmeskedni Isten törvényének, és ezzel együtt nyilvánvalóvá tegye megkülönböztetett

² Henry Chadwick: *A korai egyház*. Osiris, Budapest 1999, 7.

³ H. Bavinck: *A keresztyén pedagógia alapelvei*. Budapest 1923, 21.

⁴ Uo. 22.

⁵ Bodó Sára – Fekete Károly: *Katechetikai és valláspedagógiai szöveggyűjtemény*. Debrecen 1998, 19.

helyzetét. Azaz a gyermek nevelése nemcsak a törvény megismerésére terjed ki, hanem az abból fakadó életre, magatartásra is, mert az igazi bölcsesség csak így szerezhető meg (Péld 13,1). A héberben a tudás olyannyira összekapcsolódott a cselekvéssel, hogy amit tettekben nem követtek, arról nem is állíthatták, hogy ismerik. Az Ószövetség mindvégig hangsúlyozza az apa felelősségét fiai nevelésénél (2Móz 10,2; 12,26; 13,8; 5Móz 6), az anyák pedig leányaikat nevelhették. Bár „az anya volt az is, aki a gyermekek elsődleges erkölcsi nevelését végezte és elindította a formális nevelés megalapozását is (Péld 1,8; 6,20).”⁶ Így az első és egyben legmeghatározóbb években a nevelést tehát az anya és a dajka végezték.⁷ A nevelés terén tehát valódi partneri viszonyról beszélhetünk a szülők között.

Az 5Móz 31,10–13 pedig mindezek céljáról beszél: „Ezt parancsolta nekik Mózes: Minden hetedik esztendő végén, az adósságelengedés évének megszabott idejében, a sátoros ünnepen, amikor egész Izráel eljön, hogy megjelenjék Istenednek, az Úrnak a színe előtt azon a helyen, amelyet kiválaszt, fel kell olvasni ezt a törvényt az egész Izráel előtt, fülük hallatára. Gyűjtsd össze a népet, a férfiakat, a nőket és a gyermekeket, meg a lakóhelyeiden élő jövevényeket, hogy hallják meg, és tanulják meg, és féljék Isteneteket, az URat, megtartván és teljesítvén ennek a törvénynek minden igéjét. Fiaik is, akik még nem ismerik, hallgassák meg, és tanulják meg, hogy féljék Istenüket, az URat mindenkor, amíg csak éltek azon a földön, ahová most átkeltek a Jordánon, hogy azt birtokba vegyétek.”

Amit itt Mózes hangsúlyozni akar, azt a לָמוּד igével fejezi ki: megtanulni félni Istent. A kifejezés a tanulás tárgyát képező ismeret szubjektív asszimilációját jelenti, azaz a mindennapi életbe való integrálását. A tanulást tehát két tényezővel mérték: a magatartás, illetve a cselekvés megváltozásával.⁸ Ebből is látszik, hogy Isten dolgainak a tanulása nem valami életidegen dolgot jelent, hanem sokkal inkább vezérfonalat ad az élethez.

Később megjelentek a hivatásos tanítók is. Áront és leszármazottait az Úr papokká hívta el, hogy az áldozatok végzése mellett tanítsák is a népet. A nép nevelése, általános oktatása úgy történt, hogy a lévíták a nagy gyülekezet előtt felolvasták a Törvényt.⁹ Később prófétákat (נְבִיאִים) választott ki az Úr, akik üzenetét és igéjét hirdették. A próféták pedig kis létszámú tanítvány-csoportot választottak ki. Ők voltak a „prófétafiak”. A növendékek „atyának”, ill. „mesternek” szólították a prófétákat. Félkörben a lábaikhoz telepedtek, és úgy hallgatták őket. Sámuel tanítványai például alapfokon írásolvasást is tanultak, felsőfokon költészetet, zenét. Ezeket az iskolákat aztán Dávid és Salamon is támogatta, sőt az utánuk következő királyok közül is sokan. Hamar elterjednek az egész országban. A fogság után a zsinagóga lesz a tanítás helyszíne. Ezsdrás a jeruzsálemi zsinagógaiskolát teológiai akadémiává alakította át. Rajta kívül 120 tudós dolgozott ott könyveket gyűjtve, másolva, rendszerezve. A מְלָמוּד – tanító kifejezés a Szentírásban is előfordul (pl. Zsolt 119,99: „minden tanítóm értelmesebbé tett”). A tanító dolga ebben a korban – ellentétben a Talmud korával – nemcsak a kisgyermekek tanítása volt. Jogait és kötelességeit a zsidó törvénykönyv, a *Sulbán Aruch* szabályozza. Az előírás szerint a tanító nem büntethette szigorúan tanítványait, óráit pedig nemcsak nappal, hanem este is meg kellett tartania. A felügyelete alá tartozó gyereket nem hagyhatta magára, sőt arra is figyelnie kellett, hogy az kötelességét elvégezze. A tanítótól szakértelmen kívül megkövetelték a vallásosságot is. Eleinte csak házasember lehe-

⁶ Perry G. Downs: *i. m.* 24.

⁷ Bodó Sára – Fekete Károly: *i. m.* 20.

⁸ Uo. 25.

⁹ Jólész Károly: *Zsidó hitéleti kislexikon*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1987, 111.

tett tanító, később ehhez az előíráshoz nem ragaszkodtak. Már ebben az időben is voltak családok, amelyek házi tanítót fogadtak gyermekeik mellé, hogy azok jobban haladjanak a tanulásban.¹⁰ A Talmud idején is nagy fontossága volt az iskoláknak. Az iskolákat általában a templomok közelébe építették, és fenntartásukról a közösség gondoskodott. A kisebbek iskoláit *Bét hászéfernek* (könyv háza) nevezték, a nagyobbakét *Bét hamidrásnak*, azaz tanháznak. Később minden iskolát *Bét hamidrásnak* neveztek. A magániskolát *a mester házának*, az oda járó gyerekeket pedig *az iskola gyerekeinek*.

Ez volt a szokás Jézus korában is, sőt szinte napjainkig nincs változás a tóraiskola rendszerében. A Tóra szerint ugyanis minden zsidó ember köteles fiait taníttatni, sőt azokat is, akikkel ilyen szempontból senki nem törődik. Kisebb helyeken, ahol nem tudtak minden szertartásra külön személyt alkalmazni, ott a tanítást a templomszolga, a kántor végezte. (Ti. a templomszolgának *Tóra tudósnak*, azaz Tórát ismerő embernek kellett lennie.) Minden város köteles volt gondoskodni tanítókról, sőt kiközösítették azon város polgárait, akik nem gondoskodtak tanítókról. Ha ennek ellenére sem vettek fel tanítót, akkor azt a várost el kellett pusztítani. „Aki nem tanul Tórát, annak nincs létjogosultsága.”¹¹ Kr. u. 64-ben kötelezővé is tették az elemi oktatást.¹² A Talmud idejében a nagyobb hitközségek rabbit alkalmaztak tanítómesterként. A rabbik nemcsak vallási kérdésekkel foglalkoztak, hanem mindeniknek volt valami mestersége is. Nagy tisztelet vette őket körül, bizonyos ügyekben kizárólag ők dönthettek, több ünnep alkalmával ők tartották az ünnepi beszédeket.¹³ Ő tartotta az előadásokat a talmudiskolában, ádár és elul hónapokban pedig az egész népnek a közelgő ünnepeket magyarázta. Ahhoz, hogy a talmudtudós rabbivá lehessen, elfogadott rabbitekintélyektől kellett támogatást, „rabbivá avatást” kapnia. Ezek alaposan megvizsgálták a jelölt képességeit, azon túl pedig jártasságát azokban a törvénykönyvekben, amelyeknek ismerete alkalmassá teszi őt a haláchá szellemében való döntések meghozatalára.

Mai napig megszívlelendő az ősi tanítás arról, ki miért tanul:

„Aki barátjától akár csak egy fejezetet tanul, vagy egy bibliai verset, vagy egy kifejezést, vagy akár csak egy héber betűt – köteles őt tanítómesterként tisztelni. Hiszen látjuk, hogy Dávid, aki Achitófeltől csak két dolgot tanult, tanítómesterének, oktatójának és meghitt barátjának hívta őt, amint az írva van (Zsolt 55,14). Na már most, ha Dávid királyunk, aki csak két dolgot tanult Achitófeltől, őt így tisztelte, mennyivel inkább köteles tisztelni felebarátját az, aki tőle egy fejezetet, egy halachát, egy kifejezést tanul. A ’tisztelet’ pedig nem más, mint maga a Tóra, hiszen a ’tisztelet’, ’tan’ és ’jó’ rokon fogalmak. A zsidó világképben, felfogásban a tanulás és tanítás igen magas piedesztálon áll. A tanulás a dolgok teteje, a legfontosabb, a legdrágább dolog. A zsidó azért tanul, hogy tanuljon magáért a tanulásért, magáért a Tóráért, nem pedig az elérhető fokozatért, állásért vagy fizetésért! ’Tanulni, hogy tenni!’ – ez a Tóra felfogása szerint a legnagyobb, legmagasabb színvonalú zsidó tevékenység, amely mellett minden eltörpül.¹⁴ Ha tehát valaki azért tanul, mert fél, irtózik a bűntől és tanulás által reméli elkerülni azt, mivel az általa tanult Tóra így egyénisége szerves részévé

¹⁰ Jólesz Károly: *i. m.* 139.

¹¹ Uo. 182.

¹² Bodó Sára – Fekete Károly: *i. m.* 23.

¹³ Jólesz Károly: *i. m.* 182.

¹⁴ Mennyire tisztán és hangsúlyosan jelenik meg Jézus és az apostolok tanításában!

válik – akkor bölcsességének van értelme, és az maradandó, örök érvényű, ahogy írva vagyon: a bölcsesség kezdete az Úrnak félelme (Zsolt 11,10). Viszont ha valaki azért tanul, hogy tudósnak titulálják, vagy esetleg jól fizetett rabbi állást kapjon, de nem azért, hogy tudja, miként kell viselkednie, hogy ne vétkezzen, akkor bölcsessége mit sem ér, mert istenfélelem hiányában cselekedetei elmentésben vannak tudásával. Fiatal, a pálya kezdetén lévő talmudisták hamarabb beleesnek ebbe a hibába, mintha valaki már erősen gyökereszik a Tóra és istenfélelem szentségében. Ha valaki csak azért tanul, hogy taníthasson – vagyis hogy megfelelő képesítéssel rendelkezzen, de ő maga nem jár elöl jó példával, és nem tartja magát ahhoz, amit tanít – zsidó téren: nem tartja be a Tóra törvényeit –, akkor oktatása mit sem ér, mert a tanítványok levonják cinikus viselkedéséből a konzekvenciákat.”¹⁵

A korabeli zsidó nevelést legjobban talán W. Jentsch¹⁶ foglalta össze:

„Az ószövetségi hitre nevelésben fontos szerepet játszottak azok a tevékenységek, amelyek segítettek a fiatalt abban, hogy a nevelés tárgya, célja *szokásává* legyen, abba mintegy belenőjön. Nevelésük célja: elvezetni őket az Istennel való közösségre, az általa kötött szövetség hűséges megélésére, az Úr félelmére. A nevelés egyik leginkább figyelemreméltó mozzanata az a jelenség, amelyik a legmodernebb pedagógiákban is megjelenik: a gyermek tevékeny részvétele a folyamatban. Nemcsak hallott valamiről, hanem volt azzal kapcsolatos élménye, mintegy beleszokhatott a kultusz mindennapi valóságába.”

Az Újszövetség: Jézus és hatása

Noha Jentsch az ószövetségi kor neveléséről beszél, e szemléletmód érvényes Jézus korára és később az első keresztyének világára is. „Kegyes családoknak saját iratkeercseik is vannak s maguk is olvasgatják ezeket. Ebben az esetben az apának megvan a lehetősége arra, hogy megismertesse kis fiával a betűket, s az Írás olvasását. Így történhetett Jézus otthonában is.”¹⁷ Hogy tényleg volt-e Józsefnek saját iratkeercse, azt nem tudjuk, de Stauffernek biztosan igaza van abban, hogy Jézus nem csupán szülőföldje arám és görög nyelvét beszélte, hanem a szent nyelvet is. A zsinagógában fel tudta olvasni a szent iratokat, magyarázta Ézsaiás könyvét.

De Jézus másként olvasta ezeket, mint az írástudók és a farizeusok. Nem tantételeket, előírásokat, tilalmakat keresett bennük, hanem arról az élő Istenről olvasott, aki felhossa napját jókra és gonoszokra, aki „szereti a szabadságot és az életet, a szépséget, a nagyságot, a szenvedélyt, a bővölködést, a bőkezűséget, de szereti a csendet is, az eltűnést és a rejtett dicsőséget. Azt az Istent, aki a szüntelen munkálkodást szereti, és az irgalmas jóságot. Úgy fedezte fel ezt az Istent, mint aki az övé. Szereti ennek az Istennek a dicsőségét – úgy szereti, mint ahogy az egyetlen fiú szereti és megéri az atyját.”¹⁸ Az újszövetség és az őskeresztyén gyülekezet pedagógiája pontosan ebben a változásban fejeződik ki. Ebben az Istenkép-változásban, és abban, hogy ki az, aki va-

¹⁵ Naftali Kraus: *Az ősi forrás*. Fórum Kiadó, 1990, 392.

¹⁶ Jentsch, Werner: *Handbuch der Jugendseelsorge I*. Gütersloher Verlag 1973. In: Bodó Sára – Fekete Károly: *i. m.* 23–24.

¹⁷ Ethelbert Stauffer: *Jézus alakja és története*. Debrecen 1984, 43.

¹⁸ Uo. 44.

lóban megmutatta az Atyát! „Senki sem ismeri az Atyát, csak a Fiú” (Mt 11,27). Valamint: „Én, és az Atya egy vagyunk” (Jn 10,30).

Az őskeresztyén gyülekezetek nem alapítottak külön iskolákat, a zsidókeresztyén gyerekek, fiatalok továbbra is jártak a zsinagógai szolga iskolájába, de ők már Jézusra nézve értelmezték a Törvényt és a prófétákat. Jézus korában bizonyos értelemben Izrael vallásos életének összeomlása az ország oktatási rendszerében is összeomlást eredményezett. Az embereket a Törvény iránti engedelmességre kellett tanítani, hogy Isten népe legyenek, ám nagyfokú engedetlenség jellemezte őket. Ezért helyezték a farizeusok, a Törvény tisztelői a tanításra és az engedelmességre a hangsúlyt. Bajuk az, hogy fanatikusan próbálták betölteni és végül is betöltetni a Törvényt. Ezáltal kerültek tévútra. Jézus tanítással kapcsolatos utasításainak nagy része éppen ezzel a farizeusi szemléletmóddal száll szembe. Hiába a farizeusok erőlködése, a nép olyan, mint a „pásztor nélküli juhok”, ezért Jézus szánja őket, és „kezde őket sok mindenre tanítani” (Mk 6,34). Számára az Írásra való hivatkozás azonban csak eszköz volt, s nem önmagában álló és önmagáért történő tevékenység. Lényegében saját működését, a megszokottól eltérő és az ellenfelek által kifogásolt magatartását, s nem utolsósorban Isten országáról szóló tanítását támasztotta alá ószövetségi idézetekkel vagy utalásokkal (vö. Lk 4,18–21; 6,3–4; 7,22). Érdekes azután a Törvénnyel, pontosabban a Törvény előírásaival szembeni magatartása. Az erkölcsi parancsokat megerősíti, sőt szigorítja (vö. Mk 7,10; 10,19; Mt 5,21–30.33–37), a rituális utasításokat viszont relativizálja (vö. Mk 7,14–23). Mind a szombat, mind pedig a házasság kérdésében a teremtés rendjére, vagyis a teremtő Isten akaratára hivatkozva állítja egészen új fénybe az Ószövetségnek a munkatilalomra, illetve a válásra vonatkozó előírásait (vö. Mk 2,27; 10,6–9).¹⁹

Jézus tanításának középpontjában tehát az Isten Országá áll, arról pedig azt mondja: „közöttetek, bennetek” van! Így van, mert Ő maga hozta el azt. „Térjete meg, mert elközelített már az Isten országa” (Mk 1,16). Ezért tanításának alanya ő maga (Jn 5,39). Ebben más a helyzet Jézus eljövetele után. Benne nem egy tanítót kapott Isten népe, hanem ő maga a testté lett Ige, maga Isten. Tanítása maga az igazság, istenképe nem új, hanem az egyetlen reális, valós üzenet arról, aki van, aki volt, és aki eljövendő.

Később azt tapasztalják meg sokan, amit Nikodémus így mond: „Mester, tudjuk, hogy Istentől jöttél tanítóul” (Jn 3,2). A *διδάσκαλος* szinonim szava a mester, héberül rabbi. Ez nem méltóságjelző, hanem funkciót jelölő fogalom. „Az a személy, akit ezzel a meghatározással illettek, közismert, köztiszteletben álló tevékenysége alapján nyerte el ezt a meghatározást.”²⁰ Azaz nem a cím, a „végzettség” tesz valakit tanítónak, hanem kongruens létmódja, amely magában foglalja az „elméleti tudás továbbadását, a tudás gyakorlati hasznának szemléltetését, és a kapcsolatteremtő lelki-szellemi erők közvetítését”.²¹ Jézus sok embert tanít (zsinagógákban, templomban, hajóban, szabad téren). Sőt megjelenik olyan helyeken is (Gadara, Korazin, Betsaida, Kána), amit a vallásos zsidó ember lehetőleg elkerült. Ő azonban felülemelkedett ezen, hiszen „az Úr a föld, és annak teljessége” (1Kor 10,26). Ezt bizonyítja az is, hogy kiket hív el tanítványainak. Jézus első tanítványai (*μαθηται*)²² a halászok közül kerültek ki. A *μαθητης*, a tanítvány „az a személy, illetve kör, aki odatartozik a tanítóhoz azért, hogy ismereteit átve-

¹⁹ Kocsis Imre: A tanító Jézus. In: *Vigília* 1997/12, 901.

²⁰ Dr. Lenkeyné Semsey Klára: Tanító és tanítványság az Újszövetségben. In: *Református Egyház* 2000, 213.

²¹ Uo.

²² A rabbinövendékekre használt kifejezés ebben a korban a *talmid*.

gye, életstílusát kövesse.”²³ Jézusnál azonban a tanítvány fogalma „túlulat önmagán arra, akihez kötődik, akivel közösségekben van, akire figyel, akitől nemcsak ismereteket vesz át, hanem aki alakítja életstílusát. A közösségi életforma, létmód hozzátartozik szinte terminus technikusként a tanítvány fogalmához.”²⁴ A halászokat életmódjuk miatt a farizeusok nem sokra tartották, mert állandóan abban a veszélyben voltak, hogy a szentség törvényét megszegik.²⁵ A nép pedig, amely a törvényt nem ismeri, átkozott – mondták a farizeusok. Jézus pedig éppen velük kezdi, mert ezzel is ki akarja fejezni életének célját: Izrael – és minden nép – elveszett fiaihoz küldetett (vö. Mt 15,24).

Őszövetési gyökereket Elizeus Illés általi elhívásában (1Kir 19,19–21) találunk. A tanítványok elhívása és Elizeus elhívásában közös, hogy az elhívó és az elhívott először találkozik, mindez a napi munka közben történik, és az elhívottak azonnal engedelmessé válnak. Jézusnál azonban nincs külön szimbolikus cselekedet (köpönyeg), csupán szavával hív el! Jöjj, és kövess engem! – mondja Jézus. Aki erre pozitívan válaszol, azaz elhagyja mindenét, az százszor annyit, sőt az örök életet kapja cserébe (Mk 10,28 skk). Jézus előtt ilyet senki nem ígérhetett! Ez az üdvösség azonban nem statikus természetű, növekvőben van, és függ attól a sorstól, amely Krisztusnak osztályrészülni jut. Ezért a Krisztus követése egyben részesedés a hontalanságban, hányatottságban, szenvedésben, amiben neki is része van! A tanítvány tehát nem a tanulás, hanem a követés által lesz tanítvánnyá.²⁶ A tanítványság tartalma: kötődni a Mesterhez, mint akiben itt van az Isten országa. A tanítványság jele a szeretet kettős parancsa. A tanítványság feladata: világgóság és só lenni Krisztusért járva követségben.

Tehát Jézusnak is lesznek tanítványai, mint a rabbiknak már régi idők óta, Jézus azonban nem az atyák, hanem az Atya hagyományába kapcsolja be őket! Feladatuk, hogy Istenről, mint Atyáról, és Jézusról, mint az Isten Bárányáról bizonyosságot tegyenek. A tanítványság célja: a többiek felé fordulni, és meghívni az embereket Isten országába (emberhalász)! Erre készíti fel őket a Mester úgy, hogy tanítja, kérdezi őket, a tanítványok válaszolnak, de ők is kérdezhetnek. Jézus azonban nem választja szét a testi-lelki-szellemi nevelést, hanem isteni erejével és hatalmával újjászüli és átformál. Azzal a hatalommal teszi ezt, amellyel gyógyít és feltámaszt. Az ő szava teremtető szó. Ez a válasz arra a kérdésre, hogy miféle hatalommal cselekszed ezeket. Ugyanis olyanok is hallgatják, akik nem nézik jó szemmel azt, hogy szigorú előírások, a Törvény betű szerinti betöltése helyett Jézus bűnbocsánatot hirdet. De Jézus tanítása és tette egy: „Bízzál fiam, megbocsáttattak bűneid” (Mt 9,2) – és az felkel és jár. Jézus bűnösökkel és vámszedőkkel vállal közösséget, szombaton gyógyít annak az Istennek a nevében, aki irgalmasságot akar és nem áldozatot. Ezért summázhatjuk akár így is Jézus tanítását: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és meg vagytok terhelve, és én megnyugvást adok nektek.” (Mt 11,28) Ezt éli meg a Hegyi Beszéd végén a sokaság, miután álmélkodott tanításán, mert „úgy tanította őket, mint akinek hatalma van, és nem úgy, mint az írástudóik”. (Mt 7,29) Ezt az érintettek is érzik.

Jézus Krisztus tehát egyedülálló, megismételhetetlen tanító volt, mert ő a tanítás alanya, tárgya és célja egy személyben.²⁷ Tanításának jellemzője még azon kívül, hogy

²³ Dr. Lenkeyné Semsey Klára: *i. m.* 213.

²⁴ Uo.

²⁵ Szathmáry Sándor: *Bibliáismeret II.* Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Budapest 1991, 332.

²⁶ Vö. Dietrich Bonhoeffer: *Követés.* Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya. Budapest 1996, 3. skk.

²⁷ Bodó Sára – Fekete Károly: *i. m.* 26.

hatalommal tanított, az, hogy tudással is tanított.²⁸ Már 12 éves korában elcsodálkoznak tudásán, de később is hányszor próbálták fogós kérdésekkel szaván fogni, egyszer sem sikerült. Jézus pontosan ismerte az Írást, végül a szadduceusok, farizeusok, írástudók elnémulnak, mert „senki sem tudott neki felelni egyetlen szót sem, és megkérdezni sem merté őt többé senki attól a naptól fogva”. (Mt 22,46)

Ezen kívül szeretettel is tanított. Ismerve tanítványait, türelmes volt hozzájuk (Lk 22,29), ügyelt arra, hogy a „megrepedt nádszál” (Péter) ne törjön el, hanem megerősödjön, sőt: lehajolva megmosta tanítványai lábát. Ő, akinek adatott minden hatalom mennyen és földön, nem félelmetes tanító volt, hanem olyan, akihez a gyerekek is szívesen és bátran odamentek. Mert érezték szeretetét.

A tanítás végső célja szó és tett egysége, amely végül majd a missziói parancsban (Mt 28,18–20) hangzik el: „tanítva őket, hogy megtartsák mindazt”, amit Jézus parancsolt nekik. De ehhez a feladathoz az az ígéret kapcsolódik, hogy ő velük marad az idők végezetéig. Ez azt is jelenti, hogy Jézus nélkül nincs Istenről szóló helyes tanítás.

Az első gyülekezetek engedelmeskedtek a missziói parancsnak. Pünkösöd után a háromezerről azt írja Lukács: „kitartóan részt vettek az apostoli tanításban”. (ApCsel 2,42) Az „oktatás” azonban szervesen összekapcsolódott a közös imádsággal, beszélgetéssel, úrvacsorai közösséggel. Ez a gyakorlat később is megmaradt, amint arra Pál apostol leveleiből következtethetünk (1Kor 11,26), illetve munkásságából is kiderül: „A hét első napján pedig, amikor összegyűltünk, hogy megtörjük a kenyeret, Pál prédikált nekik, s mivel másnap már el akart utazni, a tanítást egészen éjfélig meghosszabbította” – írja Lukács (ApCsel 20,7). Hasonlóképpen hangsúlyozottan jelenik meg a tanításra való alkalmasság a Timóteushoz írt első levélben, ahol Pál hangsúlyozza: a gyülekezeti felügyelő (ἐπίσκοπος) sok minden mellett legyen „tanításra alkalmas” (διδασκτικός; 1Tim 3,2). „A διδασκτικός csak a Pásztori levelekben fordul elő. Valószínű, hogy az istentisztelet, az úrvacsora, a tanítással egybekötött alkalom kezdettől fogva.”²⁹ Pál üzenete Krisztus volt, módszere pedig az intés és a tanítás, minden bölcsességgel.³⁰ A tanításra nagy szükség volt. Egyfelől azért, mert Krisztus titka nem könnyen érthető, másfelől könnyen félreérthető. Megismerni a tisztát, igazat, és ellenállni a tévtanításoknak. Ez az apostolok, a tanítók feladata. Ehhez Pálnak is bölcseségre volt szüksége, hogy egyfelől missziói útjai során megértse az üzenetet, másfelől alkalmazza azt a hallgatóság igényeire. Ezért lesz ő „mindenkinek mindenné” (1Kor 9,22), de úgy, hogy üzenete nem csorbul, nem alkalmazkodik az elvárásokhoz!

Az Ige iránti engedelmség a tanítói szolgálat elengedhetetlen feltétele. Ő, az eszök alkalmazkodik azért, hogy értsék azt az üzenetet, ami rábízott, ezért lesz mindennek mindenné. A tanító alázata ez a kérügmával, a tisztával és igazzal szemben. Éppen ezért volt feladata az őskeresztyén egyház vezetőinek is a tévtanítók elleni küzdelem. János apostol második levelében teszi ezt azok ellen, akik nem fogadják el Jézust, mint valóságos embert. Élesen fogalmaz. Érvel és cáfol. Leleplezi a vonzó, gnosztikus, misztikus gondolkodásmód csapdáit. A gnózis napjainkban újult erővel támad. Döbbenetesen aktuálisak Hauck szavai:

²⁸ Bodó Sára – Fekete Károly: *i. m.* 27.

²⁹ Lenkeyné Semsey Klára: *Exegézistől a prédikációig. 1. Timóteushoz írt első levél magyarázata*. Debrecen 1988, 65.

³⁰ Perry G. Downs: *i. m.* 29.

„Élesen fogalmaz a levél szerzője. Eszméltet arra, hogy mit jelent a gnosztikusok varázsigeje, kedvelt kifejezése: előre lépni, túllépni, amelyet a kéziratok közül már némelyek ily módon is értelmeznek, félrelépni, helytelen útra térni. Az előrelépés a tévtanítók szerint a Krisztus tanításán túltenni magát.”³¹

Dr. Lenkeyné Semsey Klára pedig így figyelmeztet:

„A valódi előrelépés viszont a Krisztus tanításához hűnek maradni és azt az életben gyümölcösöztetni...³² Az új akkor válik veszélyessé, amikor azt képzelet, hirdeti, hogy túljutott, túlléphet Krisztuson, a testet öltött Isten Fián, vagyis, hogy Isten előtt jár, már olyan messze jutott, hogy nincs szüksége rá.”³³

Az apostolok tanításának az volt a célja, hogy a gyülekezet tagjait érettnak mondassák Krisztusban (Ef 4, 12–15).

A hű tanítás és az Ige oktatása azt szolgálta, hogy ennek az Igének engedelmeskedve megváltozzék az emberek élete. A keresztyén oktatók, éljenek bármilyen korban, mindig bölcsességgel hirdetik Isten titkait, azaz ráirányítják figyelmünket arra, hogy a bibliai igazság az élet szerves tartozéka. Isten csodája, misztériuma nem az élettől elszakadt dolog, hanem ellenkezőleg: az élet csak rajtuk keresztül nyer értelmet. „Ezek adják azt a keretet, amelyben megérthetjük az élet lényegét s megtalálhatjuk annak végső értelmét. Az apostolok egyik lábukkal rendíthetetlenül Isten titkainak talaján álltak, a másikkal pedig élettapasztalataikra támaszkodtak.”³⁴ Ugyanez a feladata a mai, modern keresztyén oktatóknak is. Ahogy az Ószövetség és az Újszövetség Istenre figyelő embere mindig is tette: hitben és cselekedetben. Ezért „Legyen gondod önmagadra és a tanításra, maradj meg ezek mellett, mert ha így cselekszel, megmented magadat is, hallgatóidat.” (1Tim 4,16)

Von der Thora bis Jesus. Die urchristliche Gemeinde und die Erziehung

Die ersten Christen stammten – besonders vor Paulus – aus der Judentum, die in Jesus der Christus, den Erlöser erfunden haben. Die urchristliche Gemeinde hat keine neuen Schulen gegründet, die Kinder sind weiter so erzogen, wie es früher war. Die christliche Erziehung in erste Jahrhundert ohne alttestamentliche Praxis ist nicht zu verstehen. In erstem Teil untersuchen wir die jüdische Erziehung von Anfang an bis Jesus, in zweitem Teil sprechen wir über die Pädagogik Jesu, und die Praxis der urchristlichen Gemeinde.

³¹ Hauck, idézi: Dr. Lenkeyné Dr. Semsey Klára in: *Az eljövendő világ erejével e világban. János apostol leveleinek magyarázata*. Kálvin Kiadó, Budapest 2005, 277–278.

³² Kiemelés tőlem.

³³ Dr. Lenkeyné: *Az eljövendő világ erejével e világban*. 278.

³⁴ Perry G. Downs: *í. m.* 29.